

สรุปกฎสนธิ (เพิ่มศัพท์ตัวอย่าง)

๑. ส ร ส น ธิ *	๑	ทิมสรสนธิ.....	๓	๒. พ ย ัญ ช น ส น ธิ.....	๓	๓. นิ ค ค หิ ต ส น ธิ.....	๕
โลปสรสนธิ.....	๑	รัสสรสนธิ.....	๓	โลปพยัญชนสนธิ.....	๓	โลปนิกคหิตสนธิ.....	๕
อาเทศสรสนธิ.....	๒			อาเทศพยัญชนสนธิ.....	๓	อาเทศนิกคหิตสนธิ.....	๕
อาคมสรสนธิ.....	๒			อาคมพยัญชนสนธิ.....	๔	อาคมนิกคหิตสนธิ.....	๖
วิการสรสนธิ.....	๒			สัณญาคพยัญชนสนธิ.....	๔	ปกตินิกคหิตสนธิ.....	๖

๑. ส ร ส น ธิ *

โลปสรสนธิ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
• ลบสระหน้า (สระหลังของศัพท์หน้า เรียกว่า สระหน้า สระหน้าของศัพท์หลัง เรียกว่า สระหลัง เช่น ยสสอ-อินทริยานิ yassa-indriyani)				
สระหน้าเป็นรัสสะ		สระหลังเป็นทีฆะ หรือมีพยัญชนะสังโยค	ลบสระหน้า	โนหิ-เอตฺ สนธิเป็น โนเหตุ จตุหิ-อากาศิ เป็น จตุหากาเรหิ อล-เอกทิวส เป็น อถกทิวส สเมตฺ-อายุสสมา สนธิเป็น สเมตอายุสสมา ยสส-อินทริยานิ สนธิเป็น ยสสินทริยานิ
สระทั้งสอง เป็นรัสสะ มีรูปเสมอกัน (คือเป็น อ อิ อุ เหมือนกัน)			ลบสระหน้า แล้วทีฆะสระหลัง	ตตฺร-อยํ เป็น ตตฺรายํ
สระทั้งสอง เป็นรัสสะ มีรูปไม่เสมอกัน			ลบสระหน้า ไม่ทีฆะสระหลัง (หรือทีฆะก็ได้ ^๑)	จตุหิ-อปาเยหิ เป็น จตุหปาเยหิ ; ตตฺร-อิเม เป็น ตตฺริเม ^๑
สระหน้าเป็นทีฆะ		สระหลังเป็นรัสสะ	ลบสระหน้า แล้วทีฆะสระหลัง	สทฺธา-อิธ เป็น สทฺธิธ สเจ-อยํ เป็น สจายํ
• ลบสระหลัง (สระหน้า สระหลัง ทั้ง ๒ นี้ ต้องไม่มีพยัญชนะคั่น จึงลบสระได้ ถ้ามีพยัญชนะคั่น ลบไม่ได้ - สโ สอิลา)				
สระทั้งสอง มีรูปไม่เสมอกัน			ลบสระหลัง	จตฺตาโร-อิเม เป็น จตฺตาริเม กิณฺนุ-อิม่า เป็น กิณฺนุมา เทว-อิเม เป็น เทวม เสว-อิทานิ เป็น เสวทานิ ; วิ-อติกกโม เป็น วิตกกโม ^๑
นิกคหิตอยู่หน้า		สระอยู่หลัง		อภินฺนุทุ-อิติ เป็น อภินฺนุทุติ (แล้วแปลงนิกคหิตเป็น น) จกฺก-อิวั เป็น จกฺกวั

* สรสนธิ ไม่เขียน สระสนธิ เพราะไม่ประวิสรรชนีย์ (คือเขียนสระอะ) ในคำไทยที่มาจากคำสมาสในบาลีสันสกฤต เช่น

“สรสนธิ” – สนธิที่เกี่ยวกับสระ เป็นคำสมาส (แปลจากหลังไปหน้า)   “พยัญชนะวรรค” – พยัญชนะที่จัดอยู่ในวรรค เป็นคำประสม (แปลจากหน้ามาหลัง)

^๑ ตามวิธีใช้อักษรในภาษามคธ ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เรียงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ทรงแนะนำไว้ในข้อ ๑๙ ว่า “บทหรือศัพท์ที่เป็นโลปสรสนธิ เมื่อลบสระตัวหนึ่งเสียแล้ว **จักทีฆะสระที่เหลือ** ยกเลิกแบบว่า สระสั้น มีรูปไม่เสมอกัน เข้าสนธิ **ไม่ทีฆะ**” เช่น ตตฺร-อิเม เป็น **ตตฺริเม** (เป็นรัสสะ รูปไม่เสมอกัน ลบสระหน้าแล้ว ก็ทีฆะได้), วิ-อติกกโม เป็น **วิตกกโม** (สระทั้ง ๒ มีรูปไม่เสมอกัน ลบสระหลังแล้ว ก็ทีฆะได้)

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
-----------	----------	-----------	----------	---------------

อาเทสสรสนธิ

• แปลงสระหน้า

อิ เอ, อุ โอ อยู่หน้า	สระอยู่หลัง	แปลง อิ เอ เป็น ย แปลง อุ โอ เป็น ว (เฉพาะ อิ ถ้ามีพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัว ให้ลบพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกันได้ตัวหนึ่ง)	เต-อสส เป็น ตยสส เต-อหฺ เป็น ตยหฺ เม-อยฺ เป็น มยัย ปฏิสนฐารวุตติ-อสส เป็น ปฏิสนฐารวุตยสส อคฺฉิ-อาคารฺ เป็น อคฺฉยาคารฺ	พหุ-อาพาโธ เป็น พหฺวพาโธ จกฺขุ-อาปาถฺ เป็น จกฺขฺวาปาถฺ ปาตุ-อกาสิ เป็น ปาตุวากาสิ (ที่ขะ อ) อลฺโข-อสส เป็น อลฺขฺวสส
-----------------------	-------------	--	---	--

• แปลงสระหลัง

สระอยู่หน้า	สระหลังเป็น เอ แห่ง เอว ศัพท์	แปลง เอ เป็น ริ (แล้วรั้สสระหน้า)	ยถา-เอว เป็น ยถฺริว	ตถา-เอว เป็น ตถฺริว
-------------	-------------------------------	-----------------------------------	---------------------	---------------------

อาคมสรสนธิ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์	
โอ อยู่หน้า	พยัญชนะอยู่หลัง		ลบ โอ แล้ว ลง อ อาคม (มีพยัญชนะคือ ส คัน ลบสระได้? - สโอ สอิลวา)	โส-สีลวา เป็น สฺล สีลวา เอโส ฌมฺโม เป็น เอส ฌมฺโม	โส ปลญฺวา เป็น สฺล ปลญฺวา (ศัพท์ที่สนธิไม่จำเป็นต้องเขียนติดกันเสมอไป)
อ อยู่หน้า			ลบ อ แล้ว ลง โอ อาคม	ปร-สทสฺสํ เป็น ปโรสทสฺสํ	สรท-สทํ เป็น สรทฺสทํ

วิการสรสนธิ

• วิการสระหน้า	เมื่อลบสระหลังแล้ว	วิการ อิ เป็น เอ, วิการ อุ เป็น โอ	มุณี-อาลโย เป็น มุเนลโย	สุ-อตถิ เป็น สฺตถฺถิ
• วิการสระหลัง	เมื่อลบสระหน้าแล้ว		มาลุต-อิริตํ เป็น มาลฺลฺตริตํ น-อุเปติ เป็น โนเปติ ยถา-อุทเก เป็น ยถฺทเก	พนฺธุสฺส-อิว เป็น พนฺธุสฺเสว อุทกํ-อุมิทชาตํ เป็น อุทกฺโกมิทชาตํ กต-อุปการโ เป็น กตฺปการโ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
-----------	----------	-----------	----------	---------------

ที่ขสสรสนธิ

• ที่ขสสรหน้า เมื่อลบสระหลังแล้ว		ที่ขสสรหน้า	กีสฺ-อิธ เป็น กีสฺ เทติ-อิติ เป็น เทติติ	สาธฺ-อิติ เป็น สาธฺติ ตาต-อิติ เป็น ตาตาคติ
[สระอยู่หน้า]	พยัญชนะอยู่หลัง		มุณี-จเร เป็น มุณี จเร	
• ที่ขสสรหลัง เมื่อลบสระหน้าแล้ว		ที่ขสสรหลัง	สทฺธา-อิธ เป็น สทฺธีธ	จ-อุภยํ เป็น จูภยํ

รัสสรสนธิ

[สระอยู่หน้า]	พยัญชนะ หรือ เอ แห่ง เอว อยู่หลัง	รัสสรสระหน้า	โภาวาทิ-นาม เป็น โภาวาทิ นาม	ยถา-เอว เป็น ยถริว
---------------	-----------------------------------	--------------	------------------------------	--------------------

๒. พ ย ัญ ช น ส น ธิ

โลปพยัญชนสนธิ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
เมื่อลบสระหลัง ที่มีนิคคหิตอยู่หน้าแล้ว		ถ้ามีพยัญชนะซ้อนกัน	ลบพยัญชนะได้ ๑ ตัว	เอวํ-อสส เป็น เอวํส ปุप्ผํ-อสสา เป็น ปุप्ผํสา

อาเทศพยัญชนสนธิ

เมื่อทำ ติ เป็น ตย แล้ว	สระอยู่หลัง	แปลง ตย เป็น จจ	อิติ-เอวํ เป็น อิจเจวํ	ปติ-อุตตริตวา เป็น ปจจตตริตวา
-	แปลงพยัญชนะเหล่านี้บ้าง บางศัพท์	แปลง ค เป็น ก แปลง ฉ เป็น ส แปลง ช เป็น ย แปลง ต เป็น ก จ ฎ ฐ แปลง ตต เป็น ตร แปลง ท เป็น ต แปลง ฐ เป็น ท ห	ค > ก เช่น กุสุปโค > กุสุปกโ ช > ย เช่น นิชํ > นิยํ ต > จ เช่น ภโต > ภจโจ ต > ฐ เช่น คนตพพ์ > คนฐพพ์ ท > ต เช่น สุกโท > สุกโต	ฉ > ส เช่น ฉหายตณํ > สหายตณํ ต > ก เช่น นิยโต > นิยโก ต > ฎ เช่น ทุกกตํ > ทุกกฏํ ตต > ตร เช่น อตตโซ > อตรโซ ฐ > ท เช่น เอกํ-อิธ-อหํ > เอกมิทาหํ**

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
อภี อยู่หน้า อธิ อยู่หน้า อว อยู่หน้า ติ ของ อติ ปติ อิติ อยู่หน้า		สระอยู่หลัง สระอยู่หลัง พยัญชนะอยู่หลัง สระอยู่หลัง	แปลง ป เป็น ผ แปลง ย เป็น ก ข แปลง ร เป็น ล แปลง ว เป็น พ แปลง อภี เป็น อพภ แปลง อธิ เป็น อชฌ แปลง อว * เป็น โอ แปลง ติ เป็น จ (ซ้อน จ)	ธ > ท เช่น สาธ-ทสสน์ > สาทุทสสน์ ป > ผ เช่น นิปุตติ > นิปผุตติ ย > ก เช่น สยั > สภัก ย > ช เช่น ควโย > ควโช ร > ล เช่น มหาสาโร > มหาสาโล ว > พ เช่น กุวัต > กุพพโต (ซ้อน พ) อภี > อพภ เช่น อภี-อุคคจจติ > อพภุคคจจติ อธิ > อชฌ เช่น อธิ-โอกาโส > อชฌโสภาโส อธิ-อคมา > อชฌคมา อว > โอ * เช่น อว-นทธา > โอนทธา * <i>อาเทศเป็นสระ?</i> ปติ > ปจจ เช่น ปติ-อาคมิ > ปจจาคมิ ** เมื่อมี เอก อยู่หน้า

อาคมพยัญชนะสนธิ

-	สระอยู่หลัง (ศัพท์หลังขึ้นต้นด้วยสระ)	ลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท ญ ต ร ฬ (วรรณ-อวรรณ: ต ท ญ ม - ย ร ว (ท) ฬ)	ย: ยถา-อิทำ เป็น ยถายิทำ ม: ครุ-เอสสติ เป็น ครุเมสสติ น: อิโต-อายติ เป็น อิโตนายติ ร: สพฺภิ-เอว เป็น สพฺภิเรว ฬ: ฉ-อายตนํ เป็น ฉฬายตนํ	ว: อุทิกขติ เป็น วูทิกขติ ท: อตต-อตโถ เป็น อตตทตโถ ต: ตสมา-อิห เป็น ตสมาติห ร: ปาตุ-อิหสิ เป็น ปาตุริหสิ ร: จตุ-อิสติ เป็น จตุราสิติ (ที่ชะ อ)
		ลง ห อาคม	สุ-อุชฺ เป็น สุหฺชฺ	สุ-อุณฺฐิตํ เป็น สุณฺฐิตํ

สัญญะพยัญชนะสนธิ

-	[พยัญชนะอยู่หลัง]	ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน หรือที่มีรูปไม่เหมือนกัน (พย.ที่ ๑ ซ้อนหน้า พย. ที่ ๑ และ ๒ ในวรรณคดีเดียวกันได้ พย.ที่ ๓ ซ้อนหน้า พย. ที่ ๓ และ ๔ ในวรรณคดีเดียวกันได้ พย.ที่ ๕ ซ้อนหน้า พย. ในวรรณคดีเดียวกันได้ทุกตัว (ยกเว้น ง ซ้อนหน้าตนเองไม่ได้) พยัญชนะอวรรณ ๓ ตัว คือ ย ล ส ซ้อนหน้าตัวเองได้)	อิธ-ปโมทติ เป็น อิธปโมทติ จาตุ-ทสี เป็น จาตุททสี จตตาริ-ฐานานิ เป็น จตตาริฐานานิ เอโสว-จ-ฉานผโล เป็น เอโสวจฉานผโล
---	-------------------	--	---

๓. นิคคหิตสนธิ

โลปนิกคหิตสนธิ

ศัพท์หน้า	เงื่อนไข	ศัพท์หลัง	การกระทำ	ตัวอย่างศัพท์
นิคคหิตอยู่หน้า	สระหรือพยัญชนะอยู่หลัง [=ต้องมีคำอื่นอยู่หลัง]		ลปนิกคหิต	ตาส์-อหฺ เป็น ตาสาหฺ วิหฺนฺ-อคคฺ เป็น วิหฺนุคคฺ อริยสจฺจานํ-ทสฺสนํ เป็น อริยสจฺจานทสฺสนํ พฺพุธานํ-สาสนํ เป็น พฺพุธานสาสนํ ทาคฺ-กาโม เป็น ทาคฺกาโม

อาเทศนิคคหิตสนธิ

นิคคหิตอยู่หน้า	พยัญชนะ(วรรค)อยู่หลัง	แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค (ของพยัญชนะตัวนั้น)	ง: เหว-โห เป็น เอวโห ญ: ฌมฺ-จเร เป็น ฌมฺญจเร ณ: สํ-ฐิติ เป็น สณฺฐิติ น: ตํ-นิพฺพุตํ เป็น ตณฺนิพฺพุตํ ม: จิริ-ปวาสิ เป็น จิริมฺปวาสิ
	เอ หรือ ห อยู่หลัง	แปลงนิคคหิต เป็น ณ	เอ: <i>ซ็อน ณ หน้ ณ ด้วย</i> ปจฺจตฺตํ-เอว เป็น ปจฺจตฺตณฺเอว ตํ-เอว เป็น ตณฺเอว อตถํ-เอว เป็น อตถณฺเอว มํ-เอว เป็น มณฺเอว ตฺวํ-เอว เป็น ตวณฺเอว เอกํ-เอว เป็น เอกณฺเอว ห: เหว-หิ เป็น เอวณฺหิ ตํ-หิ เป็น ตณฺหิ
	ย อยู่หลัง	แปลงนิคคหิตกับ ย เป็น ณฺณ	สํ-โยโค เป็น สณฺโยโค (สัณฺญโค)
	ล อยู่หลัง	แปลงนิคคหิตเป็น ล	ปุ-ลิ่งคฺ เป็น ปฺลลิ่งคฺ (ปฺลลิ่งคฺ) สํ-ลกฺขณา เป็น สลฺลลฺกฺขณา
	สระอยู่หลัง	แปลงนิคคหิตเป็น ม หรือ ท	ม: ตํ-อหฺ เป็น ตมฺหิ ยํ-อหฺ เป็น ยมฺหิ อิหฺ-อโจ เป็น อิทฺมโจ เอว-อกาสิ เป็น เอวมฺกาสิ เอว-อกํสุ เป็น เอวมฺกํสุ กี-อณฺญํ เป็น กิมฺณฺญํ วจนํ-อพฺริ เป็น วจนมฺพฺริ ตํ-อตถํ เป็น ตมฺตถํ มยํ-อสฺส เป็น มยมฺสฺส คาลํ-อาห เป็น คาลมฺอาห กี-อาณนฺโท เป็น กิมฺยานนฺโท วิส-อเนวติ เป็น วิสมฺเนวติ สฺวา-อณฺวายเป็น สฺวามฺณฺวาย

